

СПИСАНИЕ „СЛАВЯНСКИ ГЛАС“ И СЛАВЯНСКАТА ИДЕЯ В БЪЛГАРИЯ

Диана Иванова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Диана Иванова. Журнал «Славянски глас» и славянская идея в Болгарии

В статье анализируются редакционная политика и тематическое содержание журнала «Славянски глас» (рус. «Славянский голос»), издания Славянского благотворительного общества в Софии, в период 1902 – 1940 гг. Идея славянской солидарности рассматривается в историческом аспекте и в контексте болгарского национального возрождения, а также ее развития и проявления в период после Освобождения. Обширный обзор позволяет оценить роль журнала для популяризации культуры славянских народов, для реализации плодотворных контактов между интеллектуальными элитами, для обмена информацией, идеями и полезными моделями, которые объединяли славянство в первой половине двадцатого века.

Ключевые слова: славянская идея, славянские культурные общества после освобождения Болгарии от османского владычества, журнал «Славянски глас»

Diana Ivanova. The Magazine Slavyanski Glas and the Slavic Idea in Bulgaria

The article analyses the editorial policy and the thematic content of the magazine Slavyanski Glas (Slavic Voice), edition of the Slavonic Charity Society in Sofia, in the period 1902 – 1940. The idea of the Slavic solidarity is discussed in the context of the Bulgarian Revival and its development and events in the post-liberation period. The extensive review allows us to assess the role of Slavic Voice magazine for the popularization of the culture of Slavic peoples, for the realization of fruitful contacts between the intellectual elites, for exchange of information, ideas and useful models, which unite the Slavs in the first half of the twentieth century.

Key words: Slavic idea, Slavic cultural friendships after the liberation of Bulgaria from Ottoman domination, the magazine “Slavyanski Glas”

**Славянската идея – кратък преглед на зараждането
и развитието ѝ в България (XIX – началото на XX век)**

В епохата на ранното Българско възраждане идеята за славянско единство се издига от отделни личности, но с много по-голяма сила се проявява тя след 40-те години на XIX в., когато в книги и в периодичния печат започват да излизат публикации за общото славянско минало

и за историческите връзки между славяните. Преките контакти на българи, които учат в училища и университети (в Русия и в пределите на Австро-Унгария), допринасят също за опознаването на славянските народи отблизо. Интересът към тяхната история, литература и език, към творците им – писатели, поети и учени, ускорява славянския културен диалог.

В средата на XIX в. постепенно идеята за славянско братство започва да променя романтичния си характер и в общественото съзнание тя придобива по-прагматични измерения, които се свързват с конкретни прояви в училищната среда, в просветния и културния живот на българите, като се има предвид славянският опит.

Опознаването на културата на славянския свят намира важно място и в българската национална програма през Възраждането, като влиянието и вдъхновението идват от две посоки – от постиженията на източното и на западното славянство, като се започне от трудовете на Ю. Венелин и на Одеския книжовен кръг около В. Априлов, от една страна, и на чешките будители, от друга. Горещ пропагандатор на славянската идея сред българите е Ив. Богоров, който добре познава и руската, и чешката култура. Неслучайно той е и първият български представител на Славянския конгрес, проведен в Прага през 1848 г., и на конгреса в Москва (1867).

Друг пламенен радетел на идеята за славянско братство – Ив. Добровски, дава израз на възхищението си от възхода на западните славяни в Австро-Унгария (чехи, словаци, словенци, хървати) в издаваното от него сп. „Мирозрение“ във Виена (1850 – 1851 г.), в което се чувства славянофилското влияние на чешката преса.

Славянската идея придобива особена сила през третата четвърт на XIX в., за което допринася набраната енергия на националното движение за освобождение. В емигрантските среди в Румъния излизат редица периодични издания със славянска насоченост – българо-румънският вестник „Отечество“/„Patria“ на Пандели Кисимов (1867 – 1868), в. „Дунавска зора“ на Добри Войников (1869), в. „Стара планина“ на Стефан Бобчев (1876 – 1877), в. „Възраждане“ (1876) с редактори Светослав Миларов, Годор Пеев и Иван Драсов, списание „Славянско братство“ на Рашко Ил. Блъсков (1878) и др.

В поместените в пресата материали се коментират постиженията на славянските народи в образованието и културата, което въздейства положително и мотивиращо върху българската интелигенция. Идеята за славянска взаимност се издига в контекста на процесите на Българското възраждане и в тясна връзка с пробуждането на националното съзнание у българите, на които „е нужно общение с другите Словени и духовно

сближение“; прокарва се убеждението, че с общите обединени сили славянството може да постигне завидни успехи в материалния и духовния живот:

Славените, които са се поучили и още се поучават от Европейските народи, ще съдействуват от ниня нататък в будущия неограничен успех на човеческите искусства и знания [...] ¹.

Същевременно се декларира и идеята за славянска солидарност и за необходимост от културно сътрудничество ².

Забележителните постижения на чехите в областта на образованието и духовната култура и техният прагматичен усет са високо оценени от българската интелигенция и са сочени като образец, от който могат да се учат:

Яви се народе така достоен, така величествен, както ся явява днес брат ти пред цял свят, и бъди уверен, че у приятелите си ще спечелиш повече любов и наклонност, а у неприятелите си почит и уважение ³.

В такъв план се изтъква и ролята на просветните организации „Матица“ и ученическите дружества, създадени сред славянските народи. Образоването на ученически и читалищни дружества в някои български градове по инициатива на чешки, сръбски и руски възпитаници говори за следването на славянския пример в тази насока. Но дейностите на културните и на просветните организации е осмислена с оглед на българските условия и според нуждите на българското общество (Кирова 1961: 311, Жечев 2014: 35). Най-яркият пример за това е създаденото Българско книжовно дружество в Браила (1869) по инициатива на чешкия възпитаник Васил Д. Стоянов (в сътрудничество с Марин Дринов) и на ученическото дружество „Здравец“ (1871) към Главното мъжко училище в Ст. Загора от Мирчо Атанасов (учил в Табор, Чехия) (Койчева 1966: 56), а и на много други места – в Болград, Кишинев, Цариград, на о. Андрос и др.

Освен ученолюбие в тези дружества се проповядва патриотизъм ⁴. В спомените си за ученическите си години в Болградската гимназия вид-

¹ И. Добровски. За азбуката или за произносението вообщо. // *Мирозрение*, № 1, 1850, с. 6.

² Кр. Мирски. Ганка, чехский книжевник. // *Читалище*, г. III (1873), № 10, с. 965.

³ Н. Нейчов. Славност Юнгманова в Прага. // в. „*Право*“, № 19 от 20.VI.1873 г.

⁴ Като студент по медицина в Атина Ив. Селимински в съдружие с Ив. Добровски възобновява организираното на остров Андрос Славяно-българско ученолюбиво дружество от 25 български младежи, чиято цел е да се борят за народност, просвета и независима българска църква.

ният езиковед Ал. Т.-Балан отбелязва ролята на Васил Ст. Димитров като вдъхновител за основаването на първото ученическо дружество в Болград – „Събуждание“:

При Василя Стоянова от четвърти клас нагоре аз усещах, как расте моето съзнание на българин... За това съзнание работеше и въздействие от дружество с юноши, каквито до стотина са идвали в гимназията направо из България или през Сърбия. Между нас затече една нова струя, тя се насочваше към самообразование и българщина. Под покровителството на Стоянова нашата ревност биде оформена в нещо ново за училищния живот – в първо ученишко в Болград дружество „Събуждание“.

(Балан 1988: 50)

Славянският пример играе положителна роля при формирането и реализирането на българската културна и образователна програма през Възраждането и подготвя пътя за приобщаването на българското общество към европейските културни ценности през XIX век. Силният акцент върху идеята за славянско сътрудничество се отнася най-вече за културната сфера, чрез което се поощрява обмяната на информация и връзките с дейци на литературата и изкуството от славянските земи. Междулитературната комуникация се проявява в разнообразни форми, включително и в художествените преводи. Преводните произведения през Възраждането не само способстват за запознаване на българите с идейно-естетическите ценности на славянските народи, но се превръщат и в значим фактор за развитие и обогатяване на националната литература. В това отношение интересът към преводните версии на творби от славянски автори е голям поради близостта на идеите и на езичите.

Тази линия е възприета и от следващата генерация български обществени и културни дейци след Освобождението, която продължава и разширява създамата се вече традиция за славянско сътрудничество в областта на културата, литературата и науката в условията на модернизация на българското общество.

Славянски културни дружества в България след Освобождението

След Освобождението⁵ се създават няколко културно-просветни дружества в България, които се стремят да привличат интелектуалци от различ-

⁵ Преди това още по време на Руско-турската война на 17 август 1877 г. в Търново е основано Славянско благотворително дружество, но то не е изпълнявало просветителски и културни функции, а само благотворителни – да подпомага пострадалите от войната (ранени войници, сираци, бежанци, бездомни хора и др.).

ни области и с различни професии. В това отношение можем да споменем дейността на първото създадено след Освобождението Славянско благотворително дружество (1880) в София. Избрано е настоятелство с председател Константин Б. Бонев и членски състав около 200 души (Тодоракова, М. <http://daritelite.bg/slavyansko-druzhestvo-v-balgariya/>). Освен от Княжеството в него членуват и представители от Източна Румелия, Бесарабия и Македония, което показва, че националната идея за обединение, изразявана и чрез славизма, е все още жива. Приет е устав, който предвижда благотворителна дейност: събиране на средства за възпитание и образование на ученици в славянските (главно руски) учебни заведения; подпомагане на бежанци; поддържане на връзки със славянските научни и благотворителни организации. Наред с това се предвиждат и културни дейности: разпространяване на популярни и полезни славянски издания, както и създаване на собствен орган – вестник или списание. Последното намерение – да издава собствен печатен орган, не е осъществено до края на XIX век.

Същата година (11 май 1880 г.) е основано и друго дружество от славянски дейци (чехи, поляци, руснаци, хървати и др.), привлечени на работа в България. Те изготвят първия устав на дружеството, което е наречено „Славянска беседа“. През 1881 г. дружеството се разширява с нови членове – българи, завършили образованието си в чешки и руски учебни заведения. В историята на съществуването му негови председатели са били видни общественици и политически дейци – Димитър Греков, д-р Йордан Брадел, Иван Евст. Гешов, д-р Стоян Данев, Михаил К. Сарафов, Станимир Станимиров, Александър Малинов, Андрей Ляпчев и др. Сред изтъкнатите членове на дружеството са интелектуалци като Константин Иречек, Антон Безеншек, Ян Мърквичка, Алеко Константинов, Иван Шишманов, Константин Величков, Александър Балабанов и др. (вж. Портал Европа – <https://www.archivesportaleurope.net/ead-display/-/ead/pl/aicode/BG-00000021357/type/fa/id/25559>). През 30-те години на XX век дружеството организира отпечатването на сп. „Славянска беседа“.

През 1899 г. – след близо две десетилетия, дейността на Славянското благотворително дружество се активизира, като се привличат авторитетни личности, привърженици на идеята за славянско единение и сътрудничество. Сред членовете му са имената на едни от най-видните представители на българската интелигенция от началото на века, като Иван Вазов, Константин Величков, братята Бобчеви (Стефан, Никола и Илия), Климент Спространов, Стефан Л. Костов, Кирил Христов, Беньо Цонев, Юрдан Наумов и др. Към дружеството се откриват различни клонове: певчески (по-късно музикален), филхармоничен и театрален.

По това време се създава също читалище „Славянска беседа“, а към него и библиотека⁶, където се изнасят сказки, театрални представления, концерти.

Наред с останалите дейности ръководството успява да подготви издаването на свой печатен орган – сп. „Славянски глас“. Това намерение се осъществява в началото на XX век (1902 г.), когато общественият авторитет на дружеството нараства благодарение на новото попълнение от известни творци, научни и културни дейци, а за председател е избран Иван Вазов. На следващата година председателството поема Стефан С. Бобчев, който го ръководи до края на живота си. Това е и най-плодотворният период от живота на дружеството, когато издателската продукция на дружеството многократно нараства.

Славянското благотворително дружество в България (1899) и неговият печатен орган „Славянски глас“

В периода от 1902 г. до 1936 г. с малки прекъсвания по време на войните дружеството издава по шест книжки годишно⁷. Негово продължение е месечното сп. „Славянски преглед“ с главен редактор Никола Ст. Бобчев. От 1936 до 1941 г. излиза от печат и в. „Славянски вестни“. Подготвени и реализирани са няколко юбилейни сборника, 32 алманаха „Славянски календар“ (1908 – 1940) и поредицата „Славянска библиотека“ (от 1920 г. до началото на Втората световна война) с книги, посветени на славянското движение и на неговите дейци (Тодорова <http://daritelite.bg/slavyansko-druzhestvo-v-balgariya/>). Освен тези издания в София излиза поредицата „Библиотека на дружеството „Славянска беседа“ (1906), в. „Славянски орел“ (1918), в. „Славянски мир“ (1912).

Тук може да се посочи и издателската дейност на извънстоличните славянски дружества, които публикуват книги и периодични издания с основна тематика събития и културни прояви в славянския свят. Сред тях са издания като „Славянин“, вестник за наука и новини (с издател Тодор Хаджистанчев, излизал в Русе с прекъсвания от 1879 г. до 1931 г.). В самото начало на XX в. (от 1900 г.) във Виена започва да се издава сп. „Славянски век“, чийто редактор е д-р Дмитрий Н. Вергун, руски славянофил и поддръжник на славянската идея.⁸

⁶ Дружеството продължава дейността си и след 1944 г.

⁷ Последните шест книжки са събрани в едно книжно тяло (1937 – 1940).

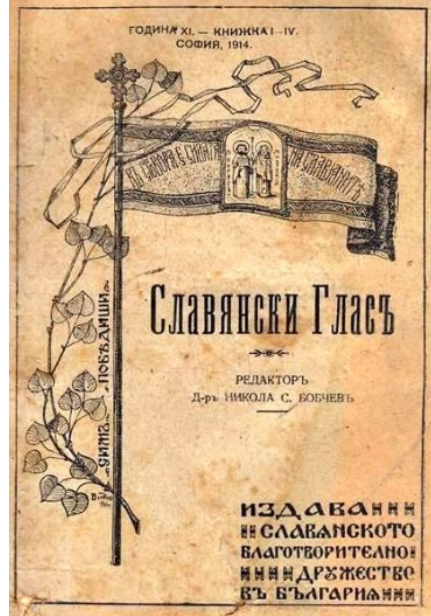
⁸ Списанието се издава на руски език и има за цел да отразява културния живот на цялото славянство; да разисква актуални въпроси, свързани с обществено-политическия и културния живот на славяните, да помества паралелни текстове на всички славянски езици, като за редактори са канени известни учени от Ру-

Българските списания отразяват вести от културния живот на всички славяни, като техни източници са славистичните издания предимно в Русия и Сърбия (в Австро-Унгария е имало забрана за подобни издания).

В настоящата статия ще се спрем върху политиката на най-дълго излизалото славистично списание – „Славянски глас“ (1902 – 1940). Още с появата на изданието през 1902 г. редакцията се обръща към читателите си, за да разясни програмата му, която си поставя „чисто културни задачи“, а именно: да създаде по-тесни връзки със славянските дружества в други страни, да организира беседи по исторически, литературни и политически въпроси; да запознае българите с историята и културата на славянските народи и т.н. Редовни сътрудници на списанието са авторитетни поети, писатели, учени и общественици.

В първия брой е публикуван уставът на дружеството (приет на 22.04.1901 г.), състоящ се от седем глави, като се посочват целта, съставът и ръководството на дружеството, управителният орган (общо събрание), правата и задълженията на настоятелството, финансирането и поддържането на сп. „Славянски глас“ (1902, № 1, 59 – 64). Отбелязани са приоритетите на изданието, което си поставя предимно културни задачи: 1. „да завърже по-тесни сношения със славянски дружества и в други държави; 2. на общи събрания да се четат сказки и реферати по история, литература, политически живот на др. славянски народи; да създаде печатен орган на дружеството, което да запознава българите със славянството и да проповядва идеята за славянска взаимност“.

Списанието поддържа следните постоянни рубрики: „Художествени произведения“, където се поместват творби на видни автори – български и чуждестранни, „Вести от славянския свят“, „Славянска библиография“, „По дружествения живот“, „Разни вести“. В отделните рубрики се дава подробна информация за значими културни и научни прояви, свързани

сия, Полша, Чехия, Сърбия и България. Доста често в сп. „Славянски глас“ се препечатват материали от виенското списание, издавано от 1900 до 1905 г.

със славянската тема, с излезлите от печат славистични научни изследвания, обогатяващи познанията на специалисти и на обикновените читатели. Наблюденията над първите десетина годишнини показват жанрово и тематично разнообразие, но с постоянно поддържани рубрики.

От публикуваните материали още в първия брой проличава политиката на списанието да отразява обществената, научната и културната живот в славянския свят. С такъв характер е статията на Стефан Бобчев *Славянската идея* (1902, № 1, 5 – 9), в която авторът прави исторически обзор на идеята за славянска взаимност в началото на XIX век и посочва примери за сътрудничество между славянските народи през този период. С политически акцент е и статията с реторичното заглавие *Славяните познават ли се помежду си* (с подпис Ив.), като анонимният автор (възможно той да е и тогавашният главен редактор Ив. Вазов) взема отношение по въпроса за създаване на по-задълбочени връзки между славянските народи, взаимното им опознаване в областта на културата в миналото и съвременното, за инициране на съвместни образователни проекти и дори предлага общи реформи във всички славянски училища.

Други две публикации в същата книжка са филологически, като едната е превод от руски език на поместената във виенското издание „Славянски век“ статия „Руският език и руската литература в България“ (I, 1902, № 1, 37 – 39) в превод на Илия Бобчев, в която се споделя идеята в училищата да се изучават руски автори, както и преводни художествени произведения от други славянски езици с цел да се повиши литературната култура на учениците. В същия брой Б. Цонев помества статията си *Руско-български лексикални паралели* (I, 1902, № 1, 20 – 29), посветена на близостта на двата славянски народа и на общите черти между двата езика⁹, като са приведени многобройни примери на лексикални успоредици.

Съдържанието на книжката очертава бъдещата структура и на следващите броеве. Освен научни статии в списанието се публикуват литературни творби (оригинални и преводни), както и информативни материали, които засягат въпроси от организационния живот на Славянското благотворително дружество, събития от културния живот в столицата и др. Открити са и постоянните рубрики „Вести от славянския свят“ и „Библиография на новоизлезлите книги в България и в славянските

⁹ Статията по-късно е разширена от автора и се превръща във фундаментално езиковедско изследване, актуално и днес, което влиза като отделна част в *История на българския език*.

страни“⁴. Във всяка книжка е отделено значително място за публикуване на преводни литературни творби на известни славянски автори. В разширен анонс е представен и излезлият през 1903 г. роман на Ив. Вазов *Казаларската царица*.

В списанието се отбелязват прояви, свързани с **национални празници**, напр. тържественото честване на връх Свети Никола на 25-годишнината от Освобождението, и по този повод първите две книжки на списанието са посветени на това събитие. В тях са поместени патриотичните стихотворения на Ив. Вазов *На връх Св. Никола* (1902, № 1, 18 – 19) и *Опълченците на Шипка*, както и стиховете на Кирил Христов – *Славянско слънце* (№ 1, с. 48) и *Орисия* [елегия] (№ 2, 90 – 91). Отпечатани са изпратената от Берлин идилия на Петко Ю. Тодоров *Сокол* и стихове на Юрдан Наумов.

Във втората книжка продължава отразяването на шипченските тържества, които са описани подробно от Велчо Т. Велчев, речите на официалния обяд в Шейново, гостуването на граф Игнатиев и на представители на Московското славянско дружество в българската столица (1902, № 2, 67 – 72). Отбелязано е освещаването на величествения шипченски храм-паметник, възпроизвеждането на сраженията на Шипка в присъствието на ветерани и др. Поместени са стихотворенията *Добре дошле* на К. Величков и *Там!* на Ив. Вазов, посветени на освободителите и на българските опълченци.

В списанието широко място е отделено и на честванията на **годишнини на важни исторически събития и личности**. По такъв повод – 500-годишнината от смъртта на последния средновековен български патриарх – Евтимий Търновски¹⁰, е публикуван очерк, в който се изтъква дейността му като високо образован книжовник, автор на религиозни съчинения, последовател на реформаторското течение за текстова и правописна редакция на религиозните книги, глава на Българската църква и паството си. Изтъкната е и славянската връзка в неговата активна патриаршеска дейност и приносите му в православната богословска литература, чиито творби стават образци за руската и сръбската книжнина.

Списанието отделя място за **биографиите** на видни исторически личности, учени, общественици и културни деятели. Ст. Бобчев публикува биографичен очерк, посветен на чешкия реформатор Ян Хус¹¹ (по случай полагаането на основите на грандиозен паметник на Ян Хус в цен-

¹⁰ Анонимен автор (с подпис К.). Последният Търновски Трапезицки Патриарх Евтимий. Подпис: К. [очерк] // *Славянски глас*, I, 1903, № 4, 173 – 181.

¹¹ Паметникът Хусу в Прага и значението му за Чехия и Славянството. // *Славянски глас*, I, 1903, № 4, 163 – 172.

търа на Прага). В своето пламенно изложение авторът се спира последователно на етапите в житейския път на Хус: като свещеник, професор в Карловия университет и негов ректор, доктор по богословие, яростен отрицател на недостойното поведение на голяма част от католическото духовенство. Ст. Бобчев прави обстоен анализ на проповедите му (*De Ecclesia*), в които Ян Хус излага вижданията си за единна вселенска църква. Подчертава, че въпреки преследванията и наказанията, на които е подложен от католическата църква, и гонението на неговите последователи, учението му намира широк отзвук не само сред чехите, но и в цяла Европа. Ст. Бобчев оценява високо делото на идеолога и водача на Чешката реформация, чиято мъченическа смърт не слага край на идеите му – те дават началото на огромни обществени промени в Европа. Откриването на паметника на Ян Хус пет века по-късно авторът приема като знак, че учението му е живо и обединява цялото славянство с идеите за социална справедливост, грижа за бедните и слабите.

В рубриката „Вести из славянския свят“ са отразени важни културни събития, като например честванията на 50-годишнината от смъртта на писателите Николай Василиевич Гогол и на Василий Андреевич Жуковски в Русия (1902, № 1, 49 – 54), както и на 50-годишнината от смъртта на Ян Колар във Виена и в Чехия.

Славянската солидарност е изразена и в политически план, като се публикуват съобщения за цензурата и забраните в пределите на Австро-Унгария за използване на славянските езици и на кирилицата в училищата, коментират се опитите за асимилация на поляците от страна на Прусия. В тази насока е препечатано откритото писмо на видния полски писател Хенрик Сенкевич до сънародниците му, както и изпратеното възвание от Комитета на полския народен музей в Ратерсвин (Швейцария), призоваващо всички учени в света да надигнат глас в знак на протест против пруските издевателства. Редовно се препечатват новини от популярните сред научния свят руски издания като „Известия Санкт Петербургского славянского благотворительного общества“, „Ученые записки Императорского Казанского Университета“, „Известия Историко-Филологического Института князя Безбородко в Нежин“ и др., които съдържат интересни материали по славянския въпрос и славистичната наука. Същевременно се следят и новините, свързани с отпечатването на значими научни трудове в областта на славистиката, сред които е отбелязана книгата на руския учен В. А. Францев *Очерки по истории Чешского возрождения. Русско-чешския учения связи конца XVIII и первой половины XIX столетия* (Варшава, 1902).

В рубриката „Българската книжнина в славянските езици“ се проследяват новоизлезли художествени и научни издания от български

автори. Така например в списанието се съобщава за отпечатания нов том *Пътър свят* с разказите на Ив. Вазов, отразяващи живота в преобразената след Освобождението България. Издадените в София *Етнографски карти за македонските вилаети* (останали извън Княжество България) са придружени (неслучайно) с коментар на данните от статистиката относно различните етноси, населяващи тези територии, от които се вижда численото превъзходство на българите.

В рубриката „**Библиография**“ с кратка анотация се представят новоотпечатани научни трудове, сред които е и книгата на Луи Леже *La Mythologie Slave* (Paris, 1901. XIX+246 p. Prix 3 frs.), съдържаща ценни изследвания върху славянската митология. В същата рубрика е представен и трудът на Л. Милетич *Източнобългарските говори (Das Ostbulgarische. Mit einer Karte. Wien, 1904, p. 302)*, високо оценен от световната научна общност в контекста на южнославянските диалектоложки изследвания, възложени за проучване от създадената Балканска научна комисия към Виенската академия на науките¹², а по-късно отпечатани във Виена. Ценна е информацията, че по инициатива на Българското книжовно дружество в София е публикуван и друг значим труд на проф. Милетич – *Старото българско население в Североизточна България* (1902), който е първата книга от новосъздадената поредица „Българска библиотека“ със средства на специалния фонд „Напредък“ (I, 1903, № 4, 217 – 221). Отбелязан е и интересът към книгата на Радко Димитриев *Военно-тактическите операции при отбраната на Шипка* (1902), преведена и издадена в чужбина на няколко езика, което показва, че дори след три десетилетия не е отшумял отзвукът от героичните сражения на това стратегическо място в Балкана.

Списанието отделя широко място за популяризирането на **биографиите** и на **трудовете** на видни учени, общественици и културни дейци. Сред тях е един от представителите на второто поколение чешки будители – Франтишек Л. Ригер, ученик на Йозеф Юнгман, радетел за развитието на националната култура, създавана на чешки език, и за образование

¹² В края на XIX век Виенската академия на науките създава Балканската научна комисия, която да проучи диалектите на балканските народи, като българската част се възлага на проф. Л. Милетич (Виденев 2013). Неговите научни приноси са забелязани и от видния славист Ватрослав Ягич, професор във Виенския университет, у когото възниква идеята да издаде енциклопедия по славянска филология. За целта той кани за участници в огромния колективен проект цетица на световната славистична мисъл. Сред поканените са българските учени М. Дринов, Б. Цонев и Л. Милетич, Ив. Шишманов (Мурдаров 2005: 255). По-късно В. Ягич осъществява своя замисъл, като съставя и издава труда *История на славянската филология (История славянской филологии, Санкт-Петербург, 1910)*.

на роден език. Авторът на очерка *Франтишек Ладислав Ригер* (1903, № 3, 134 – 142) – Никола Хлътов, студент в Прага, изтъква родолюбивите начинания на видния деец на Чешкото възрождане – създател на първото чешко читалище „Народна беседа“, основател на в. „Народни листи“ и на Дружеството за подпомагане на чешки писатели и художници „Сватобор“, автор на единадесеттомния *Научен словарь (Slovník naučný)*, 1860 – 1874), който представлява първата чешка енциклопедия, и др.

В рубриката „Славянски вестн“ списанието редовно съобщава за провеждане на тържества по случай годишнини на видни учени, писатели, хора на изкуството, както и културни събития. Още през първата година е отбелязана 100-годишнината от рождението на Юрий Венелин. Отбелязват се и организиранияте тържества в памет на хърватския поет Петър Прерадович, на Патриарх Евтимий и др. С гордост се съобщава и за новите преводи на Вазови творби в чужбина, този път на немски език в списание „Immergrun“, където са публикувани разказът *В градината на музите* и стихотворенията *Клепалото* и *Върхът* (1903, № 3, с. 148).

В същата рубрика е отбелязано, че в Англия се подготвя пълно издание на съчиненията на Лев Н. Толстой (1902, № 2, с. 106). Съобщава се и за поставяне на пиесата *Еснафи* от М. Горки на виенска сцена (1902, № 2, с. 106). В обзорната част „Сръбската книжнина у нас“ е даден анонс, че в „Български търговски вестник“ са отпечатани разказите от Бранислав Нушич *Избор* и *Максим* в български превод (1902, № 2, с. 112).

В политиката на списанието е включено представянето на художествена литература от славянски автори, като се обръща специално внимание на **преводната рецепция**. Още в първата книжка е поместен преведеният от Ив. Д. Иванов разказ на А. П. Чехов *Сбъркали пътя* (1902, № 1, 31 – 34). В следващия брой на изданието се съобщава за празнична вечеринка в памет на големия хърватски поет и белетрист Петър Прерадович, представител на илирийското движение и радетел на идеята за южнославянско сътрудничество (с български мотиви в творчеството му) (1902, № 2, с. 108), а по-късно с подобаващо уважение към паметта на поета сп. „Славянски глас“ представя цялостното му творчество и публикува в превод негови творби, сред които и първото му стихотворение *Зора пуква, ден настава* (1910, № 4 – 5).

Третата книжка за 1903 г. е посветена на чешката тема, като наред със статиите с информативен характер е публикуван и преведеният от Ст. Л. Костов разказ *Пеперудка* на Сватоплек Чех (1903, № 3, 123 – 127).

В знак на съпричастност списанието изнася факти за репресиите от страна на властите на Австро-Унгария и Прусия спрямо видни славянски интелектуалци, борци за граждански права. Отбелязват се с възму-

щение преследванията на известния хърватски публицист Степан А. Радич, който брани своето право да говори на родния си език.

За официалната употреба на кирилицата се застъпва и загребският вестник „Србобран“. Позовавайки се на закон от 1887 г., който признава равнопоставеността на кирилицата и на латиницата, призовава сърбите да се възползват от правата си и да си служат с кирилицата (с. 149).

Подобен е и призивът в разпратената от българските учители *Резолюция на учителското тяло в България* (13 май 1903 г.) до всички техни колеги в Европа и Америка, в която изразяват своя протест срещу масовото арестуване на учители и ученици и закриването на училищата в Македония и Одринско от турските власти (непосредствено след Илинденско-Преображенското въстание, 1903 г.). Отправен е и *Апел към учителите на цял свят* за морална подкрепа на хилядите учители, попаднали в затворите (1903, № 3, 152 – 154).

Интерес представлява и съобщението за организирания конгрес на руските слависти, проведен в Санкт Петербург (9 – 15 април 1903 г.), на който се подготвя проектопрограмата за участието им в редовния славистичен конгрес, предвиден за 1904 г. Обсъдени са въпроси, актуални за времето си, които да залегнат в полезрението на руските учени, а именно: изследване на малко познати черковнославянски паметници, изготвяне на речници на славянските езици (съвременни и исторически), съставяне на славянска научна библиография и др. В Санктпетербургския проспект са предвидени и задачи, отнасящи се за по-широко изследване на южнославянските езици.

Трайна тема в изданието е **славянската идея като консолидиращ фактор** в славянския свят. Отношение по нея най-често вземат Ст. Бобчев и Б. Цонев. Идеята за възраждане на славянската солидарност се разглежда в широк исторически, общественно-политически и културен контекст от Ст. Бобчев, като авторът предрича светло бъдеще на обединеното славянство (вж. статията *Славянската идея*, 1902, № 1, 5 – 9). В същия тон е и преводната статия на Н. Семьонов *Напредък на славянската идея* (1902, № 2, 82 – 90).

В научната литература бегло се отбелязва славянският ракурс в творческата и преводаческата дейност на проф. Б. Цонев (Кочева 1983, Милева 1983: 503, Жерев 1989: 101 – 111), допринесла за популяризиране на отделни автори и произведения в България. По различни поводи той излиза в периодичния печат с материали, посветени на видни славянски литературни и културни дейци, отбелязва светли годишнини от исторически събития, културни прояви. Така напр. отбелязва 50-годишнината на просветното дружество „Матица хърватска“, пражките славянски тържества през 1912 г., представя творчеството на големия полски поет А. Мицкевич и на

чешкия историк Фр. Палацки. Проявява се и като преводач на художествени произведения от славянски и неславянски езици¹³. Превежда разкази на А. П. Чехов (от руски), произведения на П. Прерадович и А. Тресич-Павичич (от хърватски). Автор е на обзори за политическата ситуация в славянските страни, както и за дейността на славянските дружества в България и в чужбина¹⁴. Малко коментирани са и онези моменти в биографията на Б. Цонев, като участието му в организираното славянско движение в България в края на XIX и началото на XX век¹⁵. Славянският акцент в творчеството на университетския преподавател би следвало да се разгледа в по-широк контекст, на фона на активизираните институционални отношения на младата ни държава с останалия славянски свят.

Проф. Б. Цонев изнася лекции пред най-различни институции и аудитории, вкл. и в славянските дружества, където е канен, и подпомага съответните печатни издания с изготвяне на библиография, рецензии, обзори, публикува статии на славянска тематика. Тук се спираме на една негова статия (вж. Цонев 1905), посветена на идеята за общ славянски книжовен език (ОСКЕ), която носи заглавието *Общославянски език* и в която проличава отношението на автора към магичната по времето на Възраждането утопия. Б. Цонев познава историята на възникването и разпространението на идеята за славянската взаимност, разглежда различните опити за сътворяване на общ за всички славяни

¹³ Научното дело на проф. Б. Цонев не се нуждае от специално представяне – то е описано и анализирано в редица публикации, оценени са високо неговите приноси в българското езикознание. Българската общественост го познава предимно като виден български учен, професор и академик, посветил усилията за създаването на университетските и научни дисциплини „История на българския език“ и „Историческа диалектология“, като палеограф, изследовател и издател на редица среднобългарски паметници и сборници с Дамаскинови слова, съставител на описите на славянските ръкописи в народните библиотеки на София и Пловдив, в библиотеката на БАН, на ръкописната сбирка в Рилския манастир, както и описи на славянски паметници в книгохранилищата на Загреб, Белград и т.н. Класическото му образование (завършва класическата гимназия в Загреб) и обучението му в едни от най-авторитетните университети (Виенския и Лайпцигския) при учени като В. Ягич и Август Лескин, както и фактът, че е защитил докторати по славистика, романистика и философия, разкриват пред него широко поле за изява в различни научни области. По-малко познат е Б. Цонев като редактор и сътрудник на редица периодични издания, вкл. и разглежданото тук списание.

¹⁴ Освен посочените вж. статиите му в „Славянски глас“: *Славянското положение за 1913 г.*, *Славянска беседа за 1906 г.* и др.

¹⁵ На темата за славянското движение в България е посветена обширна литература, но най-пълно то е представено в едноименната книга на *Славянското движение в България* (Лазарова 1997).

книжовен език още в зората на Славянското възраждане, започвайки от Джура Крижанич, проследява историческия развой на идеята, нейния утопичен характер и дава своето мнение по въпроса в дискусиата за ОСКЕ – мит или реалност е той в началото на ХХ век. От позициите на познавач на градивните книжовноезикови процеси проф. Б. Цонев изтъква основната причина за несполуката на Крижаничевата концепция: „език се не създава изкуствено“ (Цонев 1905: 97). Същевременно в статията си обръща внимание на много по-важния въпрос – за бъдещето на малките славянски езици със собствена история и съвременно развитие, което им отрежда място на самостоятелни и еманципирани езици, носещи уникалност и специфични черти.

От съдържанието и коментарите на сътрудниците на сп. „Славянски глас“ е видно, че българските учени поддържат активно сътрудничество с видни представители на европейската славистика и се ползват с авторитет в международните научни среди. Тези контакти показват признанието и оценката за високите им постижения, допринесли за развитието на българската филологическа мисъл, интегрална част и на славянската филология.

Обстойният преглед на рубриките и публикациите позволява да се оцени високо ролята на списанието и на неговите редактори и сътрудници за популяризирането на културата на славянските народи, за осъществяване на плодотворни контакти между интелектуалните елити в славянския свят, за обмяна на информация, идеи и полезни модели, които сплотяват славянството през първата половина на ХХ век.

ЛИТЕРАТУРА

- Балан 1988:** Балан, Ал. Теодоров. *Книга за мене си*. [Balan, Al. Teodorov. Kniga za mene si.] София: Отечествен фронт, 1988.
- Виденов 2013:** Виденов, М. Акад. Любомир Милетич и българската диалектология. (По случай 150-годишнината от рождението на учения). [Videnov, M. Akad. Lyubomir Miletich i balgarskata dialektologiya. (Po sluchay 150-godishninata ot rozhdenieto na ucheniya).] // *Исторически преглед*, 2013, № 3 – 4, 17 – 22.
- Жерев 1989:** Жерев, Ст. *Очерк за Беньо Цонев*. [Zherev, St. Ocherk za Benyo Tsonev.] София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1989.
- Жечев 2014:** Жечев, Н. „От нас иска и чака помощ отечеството“. *Българските ученически дружества през Възраждането*. [Zhechev, N. „Ot nas iska i chaka pomoshht otechestvoto“. Balgarskite uchenicheski druzhestva prez Vazrazhdaneto.] София: Д. Убенова, 2014.
- Иванова 2001:** Иванова, Д. Концепции и модели за общ славянски книжовен език в културната история на славянските народи в пери-

ода на националното им възраждане (XVII – XIX в.). [Ivanova, D. Kontseptsii i modeli za obsht slavyanski knizhoven ezik v kulturnata istoriya na slavyanskite narodi v perioda na natsionalnoto im vazrazhdane (XVII – XIX v.).] // *VIII Kolokwium Slawistyczne Polsko-Bulgarskie*, t. I. Red. naukowa M. Walczak-Mikolajczakowa. Gniezno: Gnieźnieńska Firma Wydawnicza, 2001, 89 – 107.

Иванова 2007: Иванова, Д. Един закъснял опит за създаване на общ славянски книжовен език в края на XIX век – ехо от Българското възраждане. [Ivanova, D. Edin zakasnyal opit za sazdavane na obsht slavyanski knizhoven ezik v kraya na XIX vek – eho ot Balgarskoto vazrazhdane.] // *Българска реч*, 2007, № 2, 10 – 17.

Кирова 1961: Кирова, Ел. Ученическите дружества и техните библиотеки в епохата на Възраждането. [Kirova, El. Uchenicheskite druzhestva i tehните biblioteki v epohata na Vazrazhdaneto.] // *Годишник на Софийския университет. Философско-исторически факултет*, т. LIV. София, 1961, 301 – 320.

Койчева 1966: Койчева, В. Борба за национално самосъзнание. [Koycheva, V. Borba za natsionalno samosaznanie.] // *История на Стара Загора*. София: Наука и изкуство, 1966, 56 – 65.

Кочева 1983: Кочева, Е. Беньо Цонев и българската историческа диалектология. [Kocheva, E. Benyo Tsonev i balgarskata istoricheska dialektologiya.] // *Български език*, 1983, № 6, 493 – 496.

Лазарова 1997: Лазарова, Е. *Славянското движение в България*. [Lazarova, E. Slavyanskoto dvizhenie v Bulgariya.] София: Пеликан Алфа, 1997.

Милева 1983: Милева, В. Беньо Цонев за мястото на словашкия език сред останалите славянски езици и отношението му към българския език. [Mileva, V. Benyo Tsonev za myastoto na slovashkiya ezik sred останалите slavyanski ezitsi i otnoshenieto mu kam balgarskiya ezik.] // *Български език*, 1983, № 6, 498 – 501.

Мурдаров 2005: Мурдаров, Вл. Иван Шишманов и Ватрослав Ягич. [Murdarov, Vl. Ivan Shishmanov i Vatroslav Jagić.] // *Иван Д. Шишманов – форумът. Шишманови четения*. Книга 1. Съст. Р. Дамянова. БАН – Институт за литература. София: Карина – Мариана Тодорова, 2005, 247 – 256.

Тодоракова, б. д.: Тодоракова, М. Славянско дружество в България. [Todorakova, M. Slavyansko druzhestvo v Bulgariya.] // *Енциклопедия Дарителството*, <http://daritelite.bg/slavyansko-druzhestvo-v-bulgariya/>.

Цонев 1905: Цонев, Б. Общославянски език. [Tsonev, B. Obshtoslavyanski ezik.] // *Юбилеен сборник на Славянска беседа, 1880 – 1905*. София, 1905, 93 – 102.